

نظرات اعضای هیأت علمی در مورد طرح تدوین درس

معصومه صابریان^{۱*}، سعید حاجی آفاجانی^۱، دکتر راهب قربانی^۲، دکتر مجتبی ملک^۳

۱- عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی سمنان ۲- استادیار گروه پزشکی اجتماعی دانشگاه علوم پزشکی سمنان

۳- استادیار گروه داخلی دانشگاه علوم پزشکی سمنان

سابقه و هدف: یکی از راههای انکار ناپذیر در ارتقای کیفیت آموزش، برنامه ریزی درسی و داشتن طرح درس است. برنامه ریزی درسی فرایندی است جهت تعیین هدفهای مناسب و تشخیص مسائل، نیازها، امکانات و محدودیتهائی که برای رسیدن به آن هدفها موجود است. این تحقیق جهت تعیین نظرات اساتید در مورد برنامه ریزی درسی انجام گردید.

مواد و روشها: این مطالعه بر روی ۵۳ نفر از اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی سمنان انجام شد. اطلاعات با استفاده از پرسشنامه شامل ۸ سؤال دموگرافیک و ۲۴ سؤال برای تعیین نظرات افراد جمع آوری گردید.

یافته‌ها: براساس نتایج این مطالعه ۸۸٪ افراد با تدوین طرح درس قبل از شروع دوره آموزشی موافق اند. ولی حجم کار زیاد را مانع تهیه طرح درس می دانند. ۶۰/۴٪ از افراد تمام جلسات درس خود را براساس طرح درس تدوین شده تدریس نموده و آنرا در اتقاء کیفی تدریس خود مؤثر می دانند، ولی ۴۹/۱٪ آنان از اینکه طرح درس در ابتدای دوره آموزشی در اختیار دانشجویان قرار گیرد، مخالفند.

نتیجه‌گیری: چنانچه اساتید از امتیازات داشتن طرح درس آگاهی یابند، مسلماً از اینکه آنرا در اختیار دانشجویان قرار دهند استقبال خواهند نمود، همچنین با توجه به درخواست اساتید به برگزاری بعضی از کارگاههای آموزشی مانند طرح درس نویسی و روشهای نوین تدریس لازم است توسط مسئولان نیز به این نیاز پاسخ داده شود.

واژه‌های کلیدی: نظرات، اساتید، برنامه‌ریزی درسی.

مقدمه

برای رسیدن به آن هدف ها موجود است(۱). طرح درس توصیف کتبی این فرآیند است که در آن نشان داده می شود چه چیزی، با چه روشی، در چه زمان و مکانی باید یاد گرفته شود و دانشجویان چگونه ارزیابی خواهند شد. باید دانست که ظرفیت موجود انسانی برای یادگیری محدود است. هیچ کس نمی تواند همه مهارتها و دانش موجود را کسب نماید. زندگی نیز خیلی کوتاه است و فراموشی آن را کوتاهتر می

یکی از راههای مؤثر و انکار ناپذیر ارتقای کیفیت آموزش برنامه ریزی درسی است که چنانچه بطور صحیح و متناسب با نیازهای جامعه و دانشجویان انجام نگیرد، نیازهای یادگیری برآورده نشده و یادگیری سطحی و ناپایدار خواهد بود. برنامه ریزی درسی فرایندی است برای تعیین هدفهای مناسب و تشخیص مسائل، نیازها، امکانات و محدودیتهائی که

خیر؟ و در راه تدوین و اجرای برنامه درسی خود تا چه حد با مشکل مواجه هستند، انجام گردید و راه‌هایی که برای رفع این موانع و مشکلات پیشنهاد می‌گردید نیز بررسی شد.

مواد و روشها

این مطالعه بر روی تمام ۵۳ نفر از اعضای هیأت علمی تمام وقت دانشگاه علوم پزشکی سمنان انجام گردید. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌ای استفاده شد که حاوی دو بخش بود، بخش اول ۸ سؤال مربوط به اطلاعات شخصی شامل سن، جنس، مدرک تحصیلی، محل خدمت، وضعیت استخدامی و...، بخش دوم، ۲۴ سؤال برای تعیین نظرات اساتید بود که جهت دستیابی به اهداف پژوهش تهیه و تنظیم گردید. پرسشنامه بدون نام بوده و برای یکایک مدرسان در پاکتهای در بسته ارسال گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌های کمی از محاسبه میانگین و انحراف معیار و برای داده‌های کیفی از محاسبه فراوانی مطلق و نسبی استفاده شد.

یافته‌ها

یافته‌ها نشان داد که در مجموع ۸۸٪ افراد با تدوین طرح درس قبل از شروع دوره آموزشی موافق بوده‌اند. در این زمینه نمونه‌های دانشکده بهداشت و توانبخشی ۱۰۰٪، دانشکده پرستاری ۹۰/۹٪ و پزشکی ۸۱/۸٪ موافقت داشتند. ۶۰/۴٪ از افراد تمام جلسات را براساس طرح درس تدریس می‌نمایند، و ۵۰/۹٪ آنان طرح درس را در ارتقاء کیفی تدریس موثر می‌دانند. ولی با قرار دادن طرح درس در اختیار دانشجویان موافق نیستند.

اطلاعات بیانگر آنست که هر دو گروه جنسی زن و مرد تدوین طرح درس را ضروری می‌دانند. ولی ۲۹/۴٪ از زنان حجم کار زیاد و عدم آگاهی در مورد تهیه طرح درس و ۲۵٪ از مردان حجم کار زیاد و کمبود انگیزه را مانع تهیه آن دانسته‌اند، ولی هر دو گروه معتقدند که تدوین طرح درس در ارتقای کیفی آموزش مؤثر می‌باشد (جدول ۱).

در هیچکدام از موارد ارتباط معنی‌داری مشاهده نشد. از نظر میزان تدریس یافته‌ها نشان داد مدرسانی که متوسط

کند. به بیشتر افراد هم موهبت بیشترین ظرفیت یادگیری اعطا نشده است. همه این عوامل محدود کننده بوده و شکاف و عدم تناسب میان گستره علوم و ظرفیت محدود یادگیری دانشجویان را بیشتر می‌کنند. برنامه ریزی درسی، اقتصادی کردن توانائی محدود یادگیری است. هوش انسان گرانیهاتر از آنست که صرف یادگیری طرح درس اتفاقی و خلق الساعه گردد(۱).

بنابراین باید راهی جست تا از فرصتهای موجود استفاده بهینه بعمل آید. تدوین طرح درس یکی از این راهکارها است که جهت ارتقای کیفیت آموزش میتوان بر آن تأکید داشت. طرح درس دیدگاههای دانشجویان را نسبت به کیفیت آموزش استاد بهبود بخشیده و ضمن آن باعث ایجاد نظم منطقی و هماهنگی نیز گشته و فعالیتها را هدفمند می‌نماید. طرح درس هدفهای مبهم را روشن ساخته و «چه می‌خواهیم» را مشخص میکند، ضمناً «چگونه آموزش دادن» را به استاد و «چگونه یاد گرفتن» را به دانشجویان می‌آموزد. طرح درس به آموزش تازگی بخشیده و با کاهش عوامل بازدارنده، زمان را وسعت می‌بخشد. ایجاد انگیزه با طرح درس امکانپذیر شده و باعث کارائی بیش از حد انتظار میگردد. طرح درس ناتوانی‌ها را به توان تبدیل کرده و احساس مسئولیت دانشجو در قبال آینده شغلی را نیز افزایش می‌دهد و این امر زمینه مشارکت هدایت شده آنان در سرنوشت آموزشی خودشان را فراهم می‌سازد.

طرح درس یک تعامل پویا بین استاد و دانشجو ایجاد نموده و باعث میشود که دانشجویان ضمن یافتن دلایل منطقی برای برنامه‌های یادگیری خود، در اجرای برنامه درسی احساس مسئولیت نمایند که این مسئله آنان را وادار می‌کند به فرآیند اجرای تدریس با توجه باشند و سهم مشخصی در حد توان خود در اجرای برنامه‌های درسی ایفا نمایند(۲).

با تمام این مزایای طرح درس باید دید اساتید تا چه حد به برنامه ریزی درسی بها داده و برای تدریس خود برنامه ریزی درسی را انجام میدهند این مطالعه به منظور بررسی اینکه آیا اساتید برنامه تدوین شده را به اجرا می‌گذارند یا

۳۲٪ افراد موافق برگزاری کارگاههای آموزشی روشهای تدریس و برنامه ریزی درسی مورد نیاز بودند.

تدریس آنان در هر نیمسال کمتر از ۸ واحد یا ۸ واحد و بیشتر بوده است، در تمامی موارد نظر یکسانی داشته اند. و ارتباط معنی داری بین عوامل فوق مشاهده نشد. در ضمن

جدول ۱. توزیع فراوانی واحدهای مورد پژوهش برحسب موانع طرح درس نویسی

موانع طرح درس نویسی	مرد تعداد(%)	زن تعداد(%)	جمع تعداد(%)
حجم کار زیاد	۸(۲۵)	۵(۲۹/۴)	۱۳(۲۶/۵)
کمبود، انگیزه کافی	۳(۹/۴)	۰(۰)	۳(۶/۱)
عدم آگاهی در مورد نحوه تهیه آن	۲(۶/۳)	۱(۵/۹)	۳(۶/۱)
حجم کار زیاد و کمبود انگیزه کافی	۸(۲۵)	۱(۵/۹)	۹(۱۸/۴)
حجم کار زیاد و عدم آگاهی در مورد تهیه آن	۲(۶/۳)	۵(۲۹/۴)	۷(۱۴/۳)
کمبود انگیزه کافی و عدم آگاهی در مورد تهیه آن	۲(۶/۳)	۱(۵/۹)	۳(۶/۱)
حجم کار زیاد، کمبود انگیزه کافی و عدم آگاهی در مورد نحوه تهیه آن	۶(۱۸/۸)	۳(۱۷/۶)	۹(۱۸/۴)
جمع	۳۲(۶۵/۳)	۱۷(۳۴/۷)	۴۹(۱۰۰)

بحث

اکثر مدرسان نیاز به داشتن طرح درس و مؤثر بودن آن در ارتقاء کیفیت تدریس را بیان داشته اند. که با نتایج مطالعه امینی نیک و همکاران نیز مطابقت دارد، آنان اشاره میکنند همین که اعضاء هیأت علمی با تهیه و تدوین طرح درس موافق بوده و خود را ملزم به انجام این امر میدانند بسیار ارزشمند میباشد(۳). در همین ارتباط نتایج تحقیقات مجیدی شاد و همکاران نیز با نتایج ما یکسان است(۴). افراد وجود عواملی مانند حجم کار زیاد و عدم آگاهی در مورد برنامه ریزی درسی را از عوامل محدوده کننده در تهیه و کاربرد طرح درس و نبود وقت کافی در کلاس را مانع اجرای آن دانسته اند. در گروه مردان به مسئله کمبود انگیزه نیز اشاره شده است. پیشنهاد می شود علت کمبود انگیزهها در تحقیق دیگری مورد بررسی جداگانه قرار گیرد. در مورد کمبود وقت، بنظر میرسد که بعضی از اساتید تصور میکنند که همه مطالب

علمی موجود را باید آموزش دهند. این امر نه فقط غیر ممکن است بلکه غیر ضروری نیز میباشد. بنابراین آن بخش از محتوای آموزشی که حتماً باید آموخته شود و اهداف ویژه یادگیری نیز در برگرفته آنهاست را باید آموزش داد و آن بخش از واقعیتها و مهارتهای فراوان دیگر که برای آموختن مفیدند، دانشجویان را راهنمایی نمود که آن مطالب را از کجا و چگونه بیاموزند. گرچه واقعیتها و مهارتهای بیشتری نیز وجود دارند که آموختن آنها جالب است و اساتید باید فقط دانشجویان را به آموختن آنها تشویق کنند(۵). بدیهی است که چنانچه اهداف درس در گروه آموزشی و با مشارکت و همفکری گروه همگنان تهیه و در اختیار دانشجویان قرار گیرد، سپس اساتید با دادن اطلاعات لازم در مورد آنچه که باید بدانند و با ایجاد نگرشهای لازم در دانشجویان و آنان را تشویق به مطالعه شخصی یا دو نفری (یاران یاور) و استفاده بیشتر از منابع مطالعاتی نمایند، دانشجویان خود به یادگیری

امینی نیک معتقد است که اکنون زمان آن رسیده است که ارزیابی چگونگی اجرای برنامه های درسی و تناسب آن با طرح درس، جهت ارتقای کیفیت آموزش و نهادینه کردن برنامه ریزی در آموزش همت گماریم (۳).

برگزاری کارگاههای آموزشی مرتبط با روشهای تدریس و برنامه ریزی درسی، نیاز نمونه ها بود. نتایج تحقیق نوحی و همکاران نشان داده است که کارگاه های روش تدریس دانش شرکت کنندگان را افزوده و نگرش آنها را ارتقا داده است (۸). مسلماً با کسب دانش بیشتر، نگرش ها نیز تغییر نموده و منجر به عملکرد مطلوب تر خواهد شد (۹). با توجه به این نظرات، پیشنهاد میشود، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی برنامه ریزی لازم برای آموزش نحوه تدوین طرح درس و زمینه سازی برای اجرای آن فراهم سازد.

تقدیر و تشکر

پژوهشگران ضروری می دانند مراتب سپاس و تشکر خود را به تمامی اساتید و افرادی که در انجام این پژوهش همکاری نموده اند اعلام دارند.

خواهند پرداخت و اساتید میتوانند بعنوان راهنما در کنار آنان قرار گیرند. در این صورت اساتید خواهند توانست دانشجویان را به سطوح بالاتری از حیطه های یادگیری و دستیابی به یادگیری عمیق و پایدار و مؤثر هدایت نمایند. نتایج مطالعات نشان داده دانشجویانی که در یادگیری فعال، با مشارکت دانشجویان در فرآیند یاددهی - یادگیری شرکت داشته اند، بیشتر از کسانی که در فرآیند غیر فعال آموزشی و بطور سنتی آموزش دیده اند در مهارتهای زندگی موفق بوده اند (۶). اکثر مدرسان با قرار دادن طرح درس در اختیار دانشجویان مخالفند. شاید اهداف و مزایای اینکار بر ای آنان واضح نیست. چنانچه برای اساتید بطور شفاف روشن شود که اگر طرح درس در اختیار دانشجویان قرار گیرد، ضمن اینکه دیدگاههای آنان را نسبت به کیفیت آموزش بهبود وقت بیشتری را نیز برای اساتید فراهم مینماید که میتوانند صرف مطالعات و تحقیقات خود نمایند، مسلماً از این مسئله استقبال خواهد نمود. امینی نیک و همکاران خواستند ارتباط مستقیم بین نمره ارزشیابی اساتید با طرح درس را پیدا کنند ولی این ارتباط را پیدا نکردند. آنها معتقدند که این عدم ارتباط حکایت از عدم اجرای برنامه های آموزشی منطبق با طرح درس ارائه شده دارد که لزوم ارزیابی چگونگی اجرای طرح درس را پیشنهاد می کنند (۷).

منابع

۱. تقی پورع. مقدمه ای بر برنامه ریزی آموزشی و درسی، انتشارات آگاه، ۱۳۷۸؛ ص: ۱۸۰.
۲. صابریان م، سالمی ص. چگونه طرح درس بنویسیم، انتشارات سالمی تهران، ۱۳۸۱؛ ص: ۴۱
۳. امینی نیک س و همکاران. بررسی نگرش اعضای علمی د.ع.پ. بوشهر، مجله دانشکده پزشکی د.ع.پ. تهران ویژه نامه چهارمین همایش کشوری آموزش پزشکی، ۱۳۷۹؛ ۶-۸۵.
۴. مجیدی شاد ب، اسدی لویه ع، نعمتی م، جهانگیرا. بررسی دیدگاههای اعضاء هیئت علمی د.ع.پ. گیلان در مورد تدوین و اجرای طرح درس روزانه، مجله دانشکده پزشکی د.ع.پ. تهران، ویژه نامه چهارمین همایش کشوری آموزش پزشکی، ۱۳۷۹؛ ص: ۱۲۶.
5. Abbatt FR. Teaching for better learning WHO Geneva 1980
6. Finucane P, Nicholas T, Prideaux D. The new medical curriculum at Flinders university, South Australia: from concept to reality. Medical Teacher 2001; (1): 79.
۷. امینی نیک س. و همکاران. بررسی وضعیت بررسی وضعیت تهیه و تدوین طرح درس در د.ع.پ. بوشهر، مجله دانشکده پزشکی د.ع.پ. تهران ویژه نامه چهارمین کشوری آموزش پزشکی، ۱۳۷۹؛ ص: ۸-۸۷.
۸. نوحی ع، فرج زاده س، حق دوست ع. ا. بررسی تاثیر کارگاههای مقدماتی روش تدریس بر دانش نگرش و عملکرد اعضاء هیئت علمی د.ع.پ. تهران، ویژه نامه چهارمین همایش کشوری آموزش پزشکی، ۱۳۷۹؛ ص: ۱۳۴.
9. Hass G. Curriculum planning. A New Approach, 5th ed, Boston: Allen and Bacom Inc 1987; p: 57

* آدرس نویسنده مسئول: سمنان، بلوار بسیج - معاونت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی سمنان، تلفن: ۰۲۳۱-۴۴۴۱۷۳۰